

۱۶۶	۳.۴.۷.۱.۳ سرتبرهای با جای دسته با تزئین حیوانی
۱۶۶	۳.۴.۷.۱.۳.۱ سرتبرها با جای دسته با تزئین حیوانی و تیغه تیشه‌ای
۱۶۸	۳.۴.۷.۱.۳.۲ سرتبرها با جای دسته با تزئین حیوانی و تیغه هلالی
۱۷۰	۳.۴.۷.۱.۴ تیشه تبر
۱۷۰	۳.۴.۷.۱.۴.۱ تیشه‌تبر با زائده کوچک پشت جای دسته
۱۷۱	۳.۴.۷.۱.۴.۲ تیشه‌تبر با زائده بلند و مثلثی کشیده پشت جای دسته
۱۷۲	۳.۴.۷.۲ سرتبرهای مسطح
۱۷۳	۳.۴.۷.۲.۱ سرتبرهای مسطح با زائده در تیغه
۱۷۴	۳.۴.۷.۲.۲ سرتبرهای مسطح بدون زائده در تیغه
۱۷۴	3.4.7.2 سرتبرهای مسطح با زبانۀ پهن در انتهای تیغه
۱۷۸	۳.۵ سرگرز
۱۷۸	۳.۵.۱ قسمت‌های مختلف سرگرزها
۱۷۸	۳.۵.۲ مواد سازنده سرگرزها
۱۷۸	۳.۵ تکنیک ساخت سرگرزها
۱۷۹	۳.۵.۴ شیوه تزئین سرگرزها
۱۷۹	۳.۵.۵ کاربرد سرگرزها
۱۷۹	۳.۵.۶ نهشت‌هایی که سرگرزها از آن به دست آمده‌اند
۱۸۰	۳.۵.۷ طبقه‌بندی سرگرزها
۱۸۰	۳.۵.۷.۱ سرگرزهای کروی یا گلابی شکل
۱۸۰	۳.۵.۷.۱.۱ سرگرز کروی با برجستگی الماس‌گون
۱۸۰	۳.۵.۷.۱.۲ سرگرز کروی با برجستگی گرد و یا انسانی و حیوانی
۱۸۱	۳.۵.۷.۱.۳ سرگرز کروی با برجستگی شکاری
۱۸۱	۳.۵.۷.۱.۴ سرگرز کروی با برجستگی میخ‌شکل
۱۸۲	۳.۵.۷.۱.۵ سرگرز کروی ساده
۱۸۲	۳.۵.۷.۲ سرگرزهای استوانه‌ای
۱۸۲	۳.۵.۷.۲.۱ سرگرزهای استوانه‌ای با برآمدگی در بالای گرز
۱۸۲	۳.۵.۷.۲.۱.۱ سرگرزهای استوانه‌ای با برآمدگی در بالای گرز و برجستگی‌های شکاری

۱۸۳	 سرگرزهای استوانه‌ای با برآمدگی در بالای گرز و برجستگی الماس‌گون
۱۸۴	 سرگرزهای استوانه‌ای با برآمدگی در بالای گرز و برجستگی میخ‌شکل
۱۸۵	 3.5.7.2.2 سرگرزهای استوانه‌ای بدون برآمدگی در بالای گرز
۱۸۶	 3.5.7.3 سرگرزهای باتوم شکل
۱۹۰	 ۴ نتیجه (ابزار جنگ)
۱۹۵	 ۵ جنگ‌ها و حکومت‌ها (ایران و مناطق هم‌جوار)
۲۰۱	 منابع و مآخذ
۲۰۲	 فارسی
۲۰۶	 لاتین
۲۲۳	 نقشه‌ها
۲۳۱	 شکل‌ها
۲۶۸	 عکس‌ها

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۳۲	شکل ۱: قسمت‌های مختلف خنجر و شمشیر*.....
	شکل ۲: قسمت‌های هاشور خورده با تکنیک قالب گیری مجدد قالب گرفته شده است (K. R. MAXWELL- HYSLOP & H. W. M.)
۲۳۳	 (HODGES, 1964: 51, FIG. 1
	شکل ۳: طرح هندسی ایزومتری برای نشان دادن نحوه قرار گرفتن قطعات آهنی در کنار هم در ساخت این شمشیرها (K. R.)
۲۳۴	 (MAXWELL- HYSLOP & H. W. HODGES, 1964: FIG. 2
	شکل ۴: طرح هندسی ایزومتری برای نشان دادن نحوه قرار گرفتن قطعات آهنی برای ساخت این خنجرها (K. R. MAXWELL-)
۲۳۵	 HYSLOP & H. W. HODGES, 1964: FIG. 2
	شکل ۵: راست: طرح هندسی شمشیر مجموعه فروغی، چپ نقاط سیاه مناطق پوشیده از آلایژ مس (K. R. MAXWELL- HYSLOP &)
۲۳۶	 (HODGES, 1960: 166, FIG. 1
	شکل ۶: الف: خنجر با قاب ترصیع دور دسته، ب: خنجر با تزئینات هندسی کنده دور قاب ترصیع (J. BIRMINGHAM, 1963: FIG 1,)
۲۳۶	 (A,B
۲۳۷	شکل ۷: قسمت‌های مختلف خنجرها و شمشیرهای زبانه‌دار بدون دسته
۲۳۷	شکل ۸: طبقه‌بندی خنجرها و شمشیرهای زبانه‌دار بدون دسته
۲۳۸	شکل ۹: طبقه‌بندی خنجرها و شمشیرهای دسته مکعبی
	شکل ۱۰: الف: خنجر مفرغی با تزئین پروانه‌ای الف: کتل گل‌گل، ب: بردبال، (B. OVERLAET, 2005: PL.3.8, 6.1) ج: موزه نیکلسون (J. BIRMINGHAM, 1963: FIGG. 2.A).....
۲۳۹	شکل ۱۱: الف و ب: خنجرهای به دست آمده از حسنلو (R. DYSON, 1964: FIGS. 2,1) ج: خنجر موز آشمولین (P. R.S. MOOREY,)
۲۳۹	 (1971B: FIG. 13. 48
	شکل ۱۲: الف: شمشیر مفرغی، مارلیک (E. O. NEGAHBAN, 1995: PL. III, FIGS. 32) ب: خنجر مفرغی (I.MEDVEDSKAYA,)
۲۴۰	 (1982: FIG. A
۲۴۰	شکل ۱۳: الف و ب: خنجرهای مفرغی حسنلو (MUSCARELLA, 1989: 27, FIG. 5.D)، شمشیر مفرغی، سیلک
۲۴۱	شکل ۱۴: الف: شمشیر با قبه گوش کل جدا از هم، ب و ج: شمشیر با قبه گوش شکل چسبیده به هم: موزه آشمولین
۲۴۲	شکل ۱۵: طبقه‌بندی خنجرها و شمشیرهای دسته استوانه‌ای
۲۴۳	شکل ۱۶: خنجرها و دسته خنجر مفرغی، مارلیک (NEGAHBAN, 1995)
	شکل ۱۷: الف: دسته خنجر استوانه‌ای بسته با محافظ میله‌ای، ب و ج: دسته خنجر استوانه‌ای با محافظ هلالی، مارلیک
۲۴۳	 (NEGAHBAN, 1995: 32,33,34)
۲۴۴	شکل ۱۸: خنجرهای دسته استوانه‌ای بسته، مارلیک (E. O. NEGAHBAN, 1995: FIGS. 19-21, 25)
۲۴۴	شکل ۱۹: خنجرهای دسته استوانه‌ای با قبه هلالی باز، مارلیک (E. O. NEGAHBAN, 1995: FIGS.15,16, 23,24)

- شکل ۲۰: خنجرهای دسته استوانه ای با قبه گنبدی، الف بادحورا، ب: حسنلو، ج: لرستان (MEDVEDSKAYA, 1982: FIG. A). ۲۴۵
- شکل ۲۱: شمشیر با قبه قارچی، موزه آشمولین (P. R. S. MOOREY, 1971B: FIG. 15. 57). ۲۴۵
- شکل ۲۲: شمشیرهای قبه قرقره ای با محافظ هلالی شکولادره (MEDVEDSKAYA, 1982: FIG. A) شکل ۲۳: شمشیر قبه قرقره ای با محافظ شاخ شکل، حسنلو (O. W. MUSCARELLA, 1989: FIG. 5.C). ۲۴۶
- شکل ۲۴: شمشیرهای قبه دیسکی موزه آشمولین (P. R. S. MOOREY, 1971B: FIG. 58- 60). ۲۴۶
- شکل ۲۵: نحوه اتصال دسته به تیغه در شمشیرهای دسته مشبک (CURTIS & KRUSZYNSKI, 2002: 43, PL. 7, FIG. 29). ۲۴۷
- شکل ۲۶: الف: دسته مشبک، مارلیک (NEGAHBAN, 1995: FIG. 14) ب: شمشیر با دسته مشبک، شمال غرب ایران، بریتیش میوزیوم (CURTIS & KRUSZYNSKI, 2002: 43, PL. 7, FIG. 27). ۲۴۷
- شکل ۲۷: قسمت های مختلف سرنیزه ها. ۲۴۸
- شکل ۲۸: طبقه بندی سرنیزه ها و زوبین ها. ۲۴۹
- شکل ۲۹: سرنیزه های به دست آمده از قبور مارلیک (E. O. NEGAHBAN, 1995: PLS. X. LI). ۲۵۰
- شکل ۳۰: سرنیزه های موزه ایران باستان (آرشیو موزه). ۲۵۱
- شکل ۳۱: سرنیزه های به دست آمده از تول، گیلان (VAHDATI, 2007: FIG.1). ۲۵۱
- شکل ۳۲: سرنیزه های موزه آشمولین (P. R. S. MOOREY, 1971B: FIGS. 84- 89). ۲۵۲
- شکل ۳۳: قسمت های مختلف سرپیکان. ۲۵۳
- شکل ۳۴: طبقه بندی سرپیکان ها. ۲۵۴
- شکل ۳۵: تصویر روی مهر، مارلیک (NEGAHBAN, 1996: FIG. 475). ۲۵۵
- شکل ۳۶: سرپیکان های مارلیک (E. O. NEGAHBAN, 1995: FIGS. 53- 80). ۲۵۵
- شکل ۳۷: سرپیکان های مفرغی، موزه آشمولین (P. R. S. MOOREY, 1971B: FIGS. 64- 83). ۲۵۶
- شکل ۳۸: سرپیکان های قیطره (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۴۰). ۲۵۶
- شکل ۳۹: سرپیکان های به دست آمده از قبرستان B سیلک (R. GHIRSHMAN, 1939. PL. XL). ۲۵۷
- شکل ۴۰: سرپیکان های لرستان (B. OVERLAET, 2003). ۲۵۷
- شکل ۴۱: سرپیکان های به دست آمده از کردلر (LIPPERT, 1979: 103- 104). ۲۵۸
- شکل ۴۲: قسمت های مختلف سرتبرها. ۲۵۸
- شکل ۴۳: سرتبر و قالب سنگی برای ساخت سرتبر، حسنلو (O. W. MUSCARELLA, 1989: 27, FIG. 6_A, 6) / طلایی، ۱۳۸۷: شکل ۷) ۲۵۹
- شکل ۴۴: تبر در دست خدای، تبر بخشی از تجهیزات اراپه رانان (R. MAXWELL- HYSLOP, 1946: PL. XXXVII. FIGS. 8, 11). ۲۵۹
- شکل ۴۵: طبقه بندی سرتبرها. ۲۶۰
- شکل ۴۶: سرتبرهای مفرغی به دست آمده از عصر آهن ایران (R MAXWELL- HYSLOP, 1949: PLS. XXXIV- XXXVII.). ۲۶۱
- شکل ۴۷: سرتبرهای مفرغی، ایران، موزه آشمولین (P. R. S. MOOREY, 1971B: FIGS. 14- 37). ۲۶۲

- شکل ۴۸: سرتبرهای به دست آمده از حفاریهای لرستان (B. OVERLATE, 2005: PLS. 4, 6 13) ۲۶۳
- شکل ۴۹: قسمت‌های مختلف سرگز ۲۶۳
- شکل ۵۰: طبقه بندی سرگزها ۲۶۴
- شکل ۵۱: سرگزه‌های به دست آمده از قبور مارلیک (E. NEGAHBAN, 1981: FIGS. 3- 10) ۲۶۵
- شکل ۵۲: سرگزه‌های موزه اشمولین (P.R.S MOOREY, 1971B: FIGS. 90, 92) ۲۶۶
- شکل ۵۳: سرگزه‌های به دست آمده از حسنلو (O. W. MUSCARELLA, 1989: 26, FIG. 4A) ۲۶۶
- شکل ۵۴: نمودار درصد تغییر در تعداد سلاح‌های عصر آهن در سه فاز مختلف آن ۲۶۷
- شکل ۵۵: نمودار سلاح‌های به دست آمده از نهشت‌های مختلف در عصر آهن در سه فاز مختلف آن ۲۶۷

فهرست نقشه ها

صفحه	عنوان
۲۲۴	نقشه ۱: موقعیت ایران در عصر آهن در خاورمیانه (O.W. MUSCARELLA, 1984: 414, FIG. 1)
۲۲۵	نقشه ۲: موقعیت محوطه های حوزه دریاچه اورمیه (M. R. EDWARDS, 1981: 101, FIG. 1)
۲۲۵	نقشه ۳: لرستان (E. HAERINK & B. OVERLAET, 2004: 100, FIG. 1)
۲۲۶	نقشه ۴: موقعیت جغرافیایی محوطه های شمال ایران (سواحل جنوب غرب دریای خزر) (C. WILKINSON, 1965: 103)
۲۲۶	نقشه ۵: موقعیت جغرافیایی محوطه های شمال مرکزی ایران (A. MOUSAVI, 2001: 200, FIG. 4)
۲۲۷	نقشه ۶: نقشه ساختمان سوخته حسنلو IV (O. W. MUSCARELLA, 2006: 176, FIG. 2)
۲۲۸	نقشه ۷: نقشه ساختمان (دژ) عقرب تپه (O. W. MUSCARELLA, 1973: FIG. 3)
۲۲۸	نقشه ۸: موقعیت جغرافیایی محوطه های زاگرس غربی (D. STRONACH, 1969: 1, FIG. 1)
۲۲۹	نقشه ۹: نقشه ایزومتریک بازسازی دژ و اتاق منقوش باباجان III (C. GOFF, 1971: 110, FIG. 6)
۲۲۹	نقشه ۱۰: نقشه بناهای نوشیجان، از چپ به راست: ساختمان غربی، معبد آتش، قلعه (دژ) (M. ROAF & D. STRONACH, 1973:)
۲۲۹	(130, FIG. 1)
۲۳۰	نقشه ۱۱: توزیع جغرافیایی شمشیرهای مفرغی به هسته آهنی (منطقه دایره) (R. KONTANI, 2005: 419, FIG. 19)

صفحه	عنوان
عکس ۱: راست به چپ: دسته شمشیر آهنی، برش عمودی دسته برای آنالیز X-REY، تصویر آنالیز X-REY (K. R. MAXWELL-)	۲۶۹
..... (HYSLOP & HODGES, 1966: PL. FIG. 2, PL. LI. FIGS. 1, 2)	
عکس ۲: شمشیر مفرغی با هسته آهنی، شمشیر مفرغی و آهن ربا (R. KONTANI, 2005: 408, FIGS. 1,2)	۲۶۹
عکس ۳: الف: قسمتهای مختلف شمشیرها دو فلزی، ب: دسته و هسته فلزی آن جدا از هم، ج: خط جوشکاری دسته، د: خط جوشکاری (R. KONTANI, 2005: FIGS. 9, 10,)	۲۷۰
عکس ۴: خنجر به دست آمده از لاهیجان (K. R. MAXWELL- HYSLOP, 1962: PL. XXXVII. FIG. 1)	۲۷۱
عکس ۵: تصویر سربازان آشوری در حال نبرد در دیوارهای کاخ های آشور در نیمرود و نینوا	۲۷۲
عکس ۷: خنجر مفرغی، موزه ایران باستان، با کتیبه‌ای به نام شاه بابل (آرشیو موزه)	۲۷۳
عکس ۸: خنجر مفرغی موزه ایران باستان (آرشیو) عکس ۹: خنجر مفرغی با محافظ مستطیل ساده، لرستان (ZAHLHAAS, 2002,)	۲۷۴
..... (FIG. 44)	
عکس ۱۰: شمشیر آهنی، مجموعه کلاگک آراسک (MAXWELL- HYSLOP & HODGES, 1966: 164, PL. XLIX, FIG. 5)	۲۷۴
عکس ۱۱: شمشیر مفرغی، لرستان، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۷۵
عکس ۱۲: خنجر مفرغی با محافظ هلالی (آرشیو موزه) عکس ۱۳: خنجر مفرغی موزه ملی ایران (آرشیو موزه)	۲۷۶
عکس ۱۴: خنجر مفرغی با قطعات ترصیع دسته، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) عکس ۱۵: خنجر مفرغی با محافظ میله‌ای موزه ایران باستان	۲۷۷
عکس ۱۶: خنجر مفرغی، منسوب به لرستان موزه ایران باستان عکس ۱۷: خنجر مفرغی با قبه گوش شکل مرصع، موزه ملی ایران (آرشیو موزه)	۲۷۸
عکس ۱۸: شمشیرهای دارای قبه های گوش شکل به هم چسبیده موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۷۸
عکس ۲۱: خنجر مفرغی، منسوب به عمارلو، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۷۹
عکس ۲۲: خنجرهای دسته استوانه‌ای با قبه هلالی باز، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۸۰
عکس ۲۳: شمشیرهای قبه قارچی با محافظ میله‌ای، موزه ایران باستان عکس ۲۴: شمشیرهای قبه قارچی با محافظ هلالی، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۸۰
عکس ۳۱: شمشیر دسته استوانه‌ای با قبه گوش شکل، موزه ایران باستان ایران عکس ۳۲: شمشیر دسته استوانه‌ای با قبه گوش شکل، موزه ایران باستان	۲۸۱
عکس ۳۳: دسته مشبک شمشیر مفرغی، موزه لور (A. PARROT, 1963: PL. XVII, I)	۲۸۲
عکس ۳۴: جزئیات شمشیرهای آهنی، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۸۳
عکس ۳۵: شمشیرهای آهنی، منسوب به لرستان، موزه ایران باستان (آرشیو موزه)	۲۸۴
عکس ۳۶: سر نیزه مفرغی، لرستان، موزه خرم آباد (آرشیو موزه خرم آباد)	۲۸۵

- عکس ۳۷: سرنیزه های مفرغی، لرستان (Zahlhaas, 2002: KATS. 47-52) ۲۸۵
- عکس ۳۸: سرنیزه های موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۸۶
- عکس ۴۱: تصویر سرباز هخامنشی، شوش (www.parsclubs.com/thread-17497-post-154462.html) عکس ۴۲: سرباز هخامنشی، تخت جمشید (iranarchery.blogfa.com/cat-15.aspx) ۲۸۶
- عکس ۴۳: تصویر سربازان کماندار در دیوارهای کاخ های نینوا و نیمروود بریتیش میوزیوم ۲۸۷
- عکس ۴۶: سرپیکان های آهنی، حسلو (O. W. Muscarella, 1988: Figs. 76, 79) ۲۸۸
- عکس ۴۷: سرپیکان های منسوب به لرستان، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۸۸
- عکس ۴۸: سرپیکان های موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۸۹
- عکس ۴۹: سرپیکان های موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۰
- عکس ۵۰: سرپیکان مفرغی با شانه های عقب رفته به شکل پرنده، موزه ملی ایران (آرشیو موزه) ۲۹۰
- عکس ۵۱: سرنیزه مفرغی با تزئین مرغابی، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۱
- عکس ۵۲: سرتبرهای مفرغی و دو فلزی (J. A. H Potratz, 1988: PLS. I- VIII) ۲۹۱
- عکس ۵۳: سرتبرهای موزه خرم آباد، لرستان (آرشیو موزه) ۲۹۲
- عکس ۵۴: سرتبر مفرغی، لرستان، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۳
- عکس ۵۶: سرتبرهای دارای تزئین حیوانی در جای دسته (آرشیو موزه) ۲۹۴
- عکس ۵۷: سرتبر با تیغه هلالی و تزئین حیوانی در جای دسته، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۵
- عکس ۵۸: سرتبر با تزئین حیوانی در جای دسته، موزه خرم آباد (آرشیو موزه خرم آباد) ۲۹۵
- عکس ۵۹: سرتبر مفرغی، قیطریه (کامبخش فرد، ۱۳۸۰: ۱۳) ۲۹۶
- عکس ۶۰: سرگز به دست آمده از لرستان (Zahlhaas, 2002: KAT. 57) ۲۹۶
- عکس ۶۱: سرگزه های به دست آمده از مارلیک، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۷
- عکس ۶۲: الف: سرگزه های مفرغی، الف: مارلیک، ب: لرستان، ج: حسلو، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۷
- عکس ۶۳: سرگز مفرغی با تزئین سراسانی، مارلیک، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۸
- عکس ۶۴: سرگزه های مفرغی، مارلیک، موزه ایران باستان (آرشیو موزه) ۲۹۸

پیشگفتار

دستیابی به فن آوری فلزگری، در ابتدا تولید آلیاژ مفرغ و پس از آن دستیابی به فن آوری ذوب و تولید آهن، موجب به وجود آمدن تغییرات و تحولات بسیاری در میان جوامع پیش از تاریخ شده است. از این رو، این فن آوری‌ها در مباحث باستان‌شناسی جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌اند. از یک سو استفاده از این فلزات در ساخت ابزار و ادوات، کارایی و دوام آن‌ها را افزایش می‌داده و از سوی دیگر در افزایش مهارت‌های مردمان آن عصر و به موجب آن پیدایش نیروی کار متخصص در این جوامع بی‌تأثیر نبوده، که پیشرفت‌های بسیاری را در زمینه تولید روزافزون جوامع نیز موجب شده است. بنابراین از فلزات می‌توان به عنوان یک عامل و ابزار در پشتیبانی اقتصادی یاد کرد.

فن آوری فلزکاری، که در ایران، از اواسط هزاره دوم پ.م. به بعد گام مهمی در روند تحول و پیشرفت خود برداشت، و تحولات جدیدی را در ساختار فرهنگ مادی و معنوی منطقه ایجاد کرد، تحت عنوان "عصر آهن"^۱ نامیده شد که یکی از وجوه بارز تحولات فن آورانۀ آن، ظهور فلز "نویافته" آهن بود.

باید توجه داشت که تولید آهن، بر خلاف فلزات دیگر، با در نظر گرفتن مسائل و مشکلات فنی ذوب و عمل آوری، پیچیدگی‌های خاصی دارد که مهم‌ترین آن سازمان‌دهی تولید است. از این رو اصولاً تولید انبوه آهن بدون پشتیبانی یک قدرت حداقل نیمه متمرکز امکان‌پذیر نبوده است (طلایی، ۱۳۸۷: ۱۰۳).

استفاده از ابزارهای مستحکم آهنی به جای نمونه‌های مفرغی بدون تردید نقش مؤثری در تحولات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی داشته است. از این رو در اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول پ.م. از آهن به عنوان یک فلز "استراتژیک"^۲ در منطقه می‌توان یاد کرد و در همین دوران است که بر اساس داده‌های مادی و آثار مکتوب می‌توان به رقابت دولت‌های قدرتمند منطقه، مانند آشور^۳ و رقیب آن‌ها اورارتو^۴، برای دستیابی هر چه بیشتر به این فلز اشاره کرد.

ایران نیز به عنوان یکی از مناطق دارای منابع آهن، بی‌شک بی‌تأثیر از این روابط جدید در منطقه نبوده است. افزایش حملات آشور به مناطق غربی ایران (بنا به مدارک مکتوب آشوری) از اوایل هزاره اول پ.م. به بعد، افزایش بی‌سابقه

^۱ . Iron Age

^۲ . Strategic

^۳ . Assur

^۴ . Urartu

توليدات آهنی در فلات ایران، به خصوص در نیمه غربی آن (مانند حسلو) که در بین آن‌ها ابزارهای جنگ و سلاح‌ها میزان قابل توجهی را به خود اختصاص داده‌اند، تغییر در فرآیندهای معماری به صورت وجود دیوارهای دفاعی، استحکامات نظامی که دچار آتش سوزی شده‌اند، همچنین وجود طبقه نظامیان در میان جوامع آن دوران، که به خوبی از شیوه‌های تدفینی آن‌ها قابل درک است، همگی مدارک مستقیم و غیر مستقیمی دال بر پیدایش رابطه تاریخی - منطقه‌ای جدیدی است که در پی افزایش استفاده از آهن در اوایل هزاره اول پ.م. به صورت برخورد و کشمکش برای دستیابی به منابع، توسط قدرت‌های برتر، در منطقه رُخ داده است.

از این رو پرداختن به ابزارهای در ارتباط با جنگ، به عنوان یکی از داده‌های منسجم باستان‌شناختی که از لحاظ کمی و کیفی قابل بررسی و مطالعه هستند، از یک سو می‌تواند راه‌گشای خوبی در زمینه‌های نحوه فلزگری و حتی گاه‌نگاری باشد و از سوی دیگر با توجه به نوآوری و سرعت تغییر و پیشرفت‌های سریع فن‌آورانه در زمینه ساخت آن‌ها، که منجر به ساخت سلاح‌های کارآتر و مؤثرتری در میدان جنگ شده‌اند، به جایگاه و اهمیت جنگ در آن زمان پی برد.

هدف مطالعه حاضر بر روی سلاح‌های فلزی، که بر اساس مطالعات گونه‌شناختی، و تا حدی ویژگی‌های فنی و سبک آن‌ها صورت گرفته، نشان‌دادن سیر پیشرفتهای فن‌آورانه و تغییرات کمی آن‌ها در بازه زمانی ۵۵۰ - ۱۵۰۰ پ.م. در ایران، مقایسه سبک‌شناختی نمونه‌های به دست آمده از حفاری‌های (علمی و غیر علمی) انجام شده در مناطق مختلف ایران و همچنین نمونه‌های مشابه به دست آمده از مناطق پیرامونی است، تا با تبیین دلایل تغییرات صورت گرفته در زمینه‌های ذکر شده و بررسی رابطه میان مراکز تولید این سلاح‌ها و قدرت‌های حکومتی وابسته به تولید آن‌ها و همچنین جایگاه آن‌ها در مراکز مربوطه و بر پایه آن و استناد به مدارک باستان‌شناختی دیگر، به تبیین اوضاع سیاسی - اجتماعی این دوران در فلات ایران پردازد.

به این منظور بحث خود را در بخش نخست ابتدا با بیان مسأله آغاز و در ادامه (بخش دوم) به معرفی مراکز واقع در مناطق چهارگانه عصر آهن ایران که این سلاح‌ها از آن‌جا به دست آمده، با ذکر موقعیت‌های جغرافیایی و ونهش‌هایی که آثار موبوط به عصر آهن را به دست داده‌اند، پرداخته شده است.

پس از آن سلاح‌ها، که در این پژوهش تنها به ابزار تهاجمی مورد استفاده در جنگ‌ها^۵ خنجر، شمشیر، شمشیرهای کوتاه یا قمه، سرنیزه و زوبین، سرپیکان، سرتبر و سرگرز پرداخته شده است. طبقه‌بندی این اشیا در بخش‌های جداگانه بر اساس شکل ظاهری طبقه‌بندی و نمونه‌های مختلف به دست آمده از آن‌ها در موزه‌های ایران باستان، رضاعباسی، موزه خرم‌آباد لرستان، موزه آشمولین^۶، موزه لور پاریس^۷، موزه سلطنتی اونتاریو^۸،

⁵. Arms

⁶. Ashmolean Museum